

ELŻBIETA M. SAWICKA
*Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
w Warszawie*

ZMIANY W EKSPORCIE ARTYKUŁÓW ROLNO-SPOŻYWCZYCH Z POLSKI W LATACH DZIEWIĘDZIESIĄTYCH

1. Wprowadzenie

Przejście do gospodarki rynkowej wiąże się z wieloma zmianami wewnątrz kraju. Ponadto są one związane z ogólnymi zmianami na świecie. Wiele państw (w tym Polska) dąży do integracji gospodarczych, a wraz z tym do liberalizacji handlu. Powstaje też wiele nowych ugrupowań (np. CEFTA czy WTO). Pojawiają się też różnice zarówno w strukturze towarowej, jak i geograficznej obrotów towarowych z zagranicą. Zmiany te obserwujemy również w eksporcie artykułów rolno-żywnościowych z Polski.

W strukturze obrotów krajowych eksport rolno-żywnościowy w Polsce zajmuje tylko 10%. Zwiększenie jego udziału jest utrudnione ze względu na dużą konkurencję na zagranicznych rynkach zbytu. Ponadto na obniżenie zdolności konkurencyjnych eksportu polskiej żywności wywiera wpływ nie zawsze najlepsza jej jakość i jej dostosowanie do standardów. Wszystko to wskazuje, że potencjalny producent (rolnik) musi posiadać duży zasób wiedzy, być świadomym zaistniałych zmian na rynku krajowym i zagranicznym. Powinien znać dobre i złe strony swych produktów oraz starać się ulepszać i specjalizować w produkcji tych, które są konkurencyjne na rynku wewnętrznym i zewnętrznym. Pomocny w tym zakresie może być doradca rolniczy, który poprzez swój zasób wiedzy i umiejętności odpowiednio pokieruje poczynaniami producenta w kierunku stworzenia jak najlepszych produktów, które będą konkurencyjne na rynkach.

W niniejszym artykule ukazano poziom i zmiany w eksporcie artykułów rolno-spożywczych Polski w latach dziewięćdziesiątych (ze szczególnym uwzględnieniem 1995 r.), potencjalnych nabywców tych produktów oraz scharakteryzowano uwarunkowania zmian. Podstawą rozważań była statystyka obrotów zagranicznych w handlu żywnością i literatura przedmiotu. Wykorzystano tutaj

przede wszystkim dane statystyki masowej GUS, raporty o poszczególnych produktach publikowane przez IERiGŻ, dane CIHZ, MRiGŻ oraz FAPA.

2. Ogólna charakterystyka handlu zagranicznego artykułami rolno-żywnościowymi

W strukturze obrotów krajowych w okresie lat 1986-1991 udział wartości eksportu rolno-żywnościowego wykazywał tendencję rosnącą. W następnych latach był on malejący. Pewne zwiększenie udziału eksportu rolno-żywnościowego nastąpiło w roku 1994, które utrzymało się do 1995 r. Sytuację tę przedstawia tabela 1.

Tabela 1.

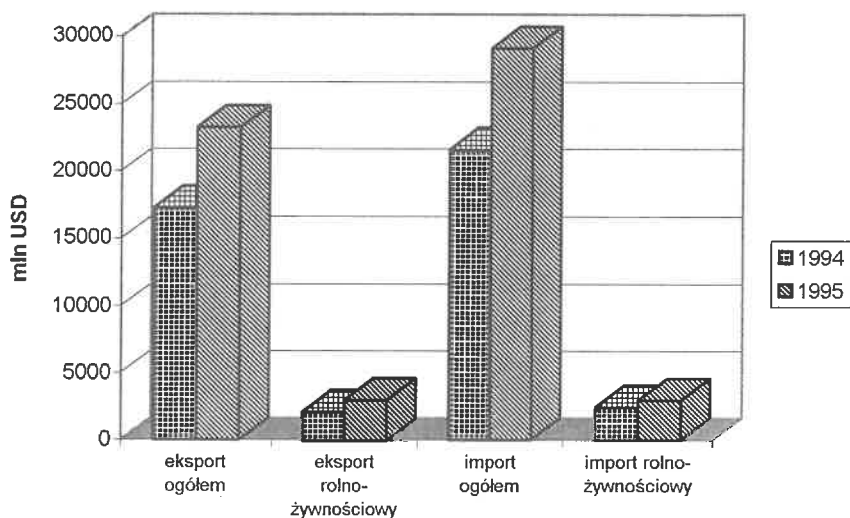
Obroty zagraniczne Polski w latach 1986 - 1995.

Wyszczególnienie	Wartość (mln USD)									
	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
1. Eksport ogółem	12074	12205	13960	13466	14322	14903	13187	14143	17240	2321,9
2. Import ogółem	11208	10844	12243	10277	9781	15757	15913	18834	21569	9076,3
SALDO	866	1361	1717	3189	4541	-854	-2726	-4691	-4329	-665,4
3. Eksport rolno-żywn.	1284	1505	1660	1850	2207	2469	2006	1676	2085	2499,3
4. Import rolno-żywn.	1278	1362	1704	1402	958	2140	1932	2240	2433	2973,0
SALDO	6	143	-44	448	1249	329	74	-564	-348	-474,0
Udział eksportu rolno-żywn. w eksporcie ogółem	10,6	12,3	11,9	13,7	15,4	16,6	15,2	11,9	12,1	10,8
Udział importu rolno-żywn. w imporcie ogółem	11,4	12,5	13,9	13,6	9,8	13,6	12,1	11,9	11,3	10,2

Źródło: Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 1987-1990 oraz J. Plewa, W. Piskorz: Analiza obrotów handlowych artykułami rolno-spożywczymi w roku 1995. FAMU/FAPA/SAEPR, Warszawa - wrzesień 1995.

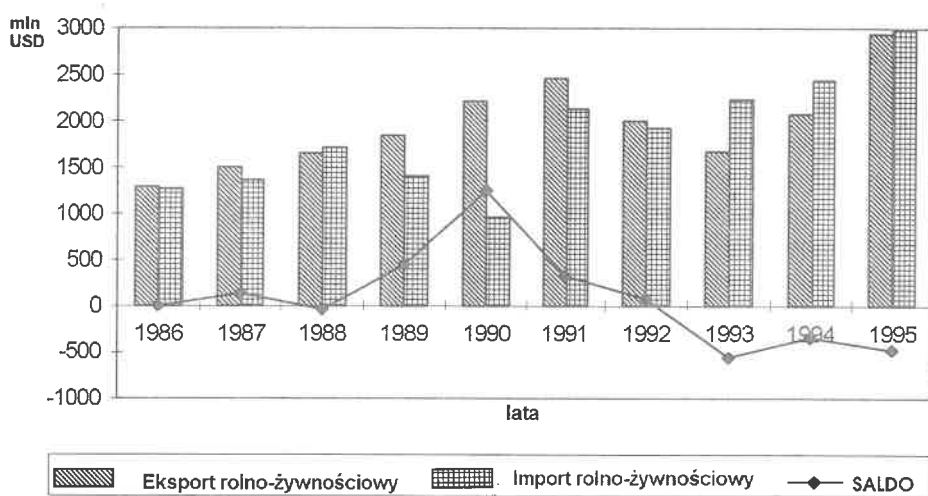
Wartość eksportu rolno-żywnościowego osiągnęła w 1995 r. prawie 2,5 miliarda USD, a importu około 3,0 mld USD. W 1995 roku w stosunku do poprzedniego wartość eksportu wzrosła o 34,6%, a importu - o 34,8%, podczas gdy rok wcześniej odpowiednio: o 21,9% i 14,5%. Pomimo to udział eksportu rolno-żywnościowego w eksporcie ogółem, w roku 1995 w stosunku do poprzedniego, obniżył o 1,3%, podobnie również udział importu rolno-żywnościowego obniżył się o 0,9%.

Z analizy salda wynika, iż po nadwyżce eksportu rolno-żywnościowego nad importem w 1990 r. występowała tendencja spadkowa. Od 1993 roku saldo w handlu artykułami rolno-żywnościowymi było ujemne i w 1995 roku powiększyło się o ponad 120 mln USD, osiągając wartość -474 mln USD.

Wykres 1. Zmiany polskiego eksportu i importu w latach 1994-1995.

Źródło: Jak do tabeli 1.

Wykres 2. Polski handel rolno-żywnościowy w latach 1986-1995.

Źródło: Jak do tabeli 1.

3. Struktura asortymentowa eksportu rolno-żywnościowego

W ostatnich latach tradycyjnie podstawowymi towarami eksportowymi były: zwierzęta żywe, mięso i przetwory, owoce i warzywa, cukier i wyroby cukiernicze, napoje alkoholowe i bezalkoholowe, nabiał, nasiona oleistych i przetwory spożywcze. Wpływy z tych artykułów stanowią prawie 80% ogółu wpływów z eksportu rolno-żywnościowego.

3.1 Eksport produktów pochodzenia roślinnego

W 1995 roku najważniejszą pozycją w polskim eksporcie rolno-żywnościowym były owoce świeże. Sytuację tę przedstawia tabela 2. W Polsce około 40-50% produkcji owoców była kierowana na eksport. W 1995 roku wyeksportowaliśmy ich za ponad 300 mln USD. Eksport owoców wzrastał dynamicznie od 1992 roku. Najważniejsze z tej grupy to :

- owoce mrożone (53,7%)
- świeże owoce miękkie (21,2%)
- jabłka i gruszki (18,6%)

Tabela 2.

Eksport ważniejszych owoców z Polski w latach 1992-1995 w tys. ton.

Nazwa produktu	1992	1993	1994	1995
I. Owoce świeże i schłodzone	179,2	249,2	179,6	244,8
jabłka	112,6	176,1	115,1	141,3
wiśnie	8,6	9,2	4,8	23,0
śliwki	2,5	6,4	0,6	4,3
truskawki	23,6	17,3	13,9	21,7
maliny	9,4	17,0	14,3	16,2
porzeczki czarne	10,7	7,8	6,8	10,4
porzeczki czerwone	2,1	1,2	4,4	3,1
czarne jagody	1,4	2,2	1,4	0,7
II. Owoce mrożone	163,2	167,7	166,0	158,8
truskawki	103,3	88,5	82,3	73,0
maliny	8,6	15,1	11,9	12,1
porzeczki czarne	25,1	21,0	24,6	19,8
porzeczki czerwone	92,4	10,3	9,4	8,2
III. Przetwory owocowe	106,1	136,9	142,4	119,9
dżemy, galaretki, przeciery	6,6	6,5	7,3	4,1
sok jabłkowy	77,4	109,8	105,3	78,3

Źródło: Polski handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi w 1995 roku.
SAEPR/FAMMU/FAPA. Warszawa - kwiecień 1996.

W strukturze polskiego eksportu owoców najważniejsze miejsce miały jabłka świeże i sok jabłkowy. Polska w ostatnich latach zajmowała pierwsze miejsce na świecie w eksporcie koncentratu soku jabłkowego, a drugie po USA w jego produkcji. W 1995 roku wyeksportowaliśmy o około 23% więcej jabłek w porównaniu do roku poprzedniego. Głównymi odbiorcami polskich jabłek w 1995 roku były: Rosja 80 tys. ton, Białoruś 14 tys. ton, Słowacja 6,4 tys. ton.

Z owoców miękkich na pierwszym miejscu znajdowały się: truskawki i porzeczki. Głównym odbiorcą truskawek mrożonych z Polski była Unia Europejska, do której obecnie wysyłamy około 90% całkowitej produkcji. W 1995 roku eksport truskawek mrożonych wynosił 73,1 tys. ton i ma obecnie tendencję spadkową spowodowaną niskimi cenami i nieopłacalnością ich produkcji. W 1995 roku, w porównaniu z 1994 rokiem eksport świeżych czarnych porzeczek wzrósł o 3,6 tys. ton. Z kolei w przypadku mrożonych porzeczek nastąpił spadek wielkości ich eksportu: z 24,6 tys. ton w 1994 roku do 19,8 w 1995 roku. Jednakże ze względu na cenę wpływy 1995 roku z eksportu czarnej porzeczki były większe niż z truskawki. Pomimo iż eksport warzyw, nie stanowił tak ważnej pozycji w handlu produktami rolniczymi jak owoce, to w 1995 roku odnotowano niewielki wzrost wpływów z ich eksportu. Główne pozycje w polskim eksporcie warzyw były następujące: warzywa mrożone - około 30%, cebula około 11%, kapusta - około 3% (tab. 3).

Tabela 3.

Eksport ważniejszych warzyw z Polski w latach 1992-1995 w tys. ton

Nazwa produktu	1992	1993	1994	1995
I. Warzywa świeże	155,6	221,6	249,5	147,2
cebula	106,3	152,2	146,3	86,5
kapusta i kalafior	14,4	37,1	39,2	32,1
marchew i rzepa	5,2	6,7	22,5	7,6
ogórki i korniszony	12,3	6,4	18,9	9,5
warzywa strączkowe	4,5	1,8	0,8	1,1
grzyby uprawne	3,9	3,0	2,6	2,9
II. Warzywa mrożone	85,4	68,9	96,9	91,3
III. Przetwory warzywne	49,3	31,2	64,8	52,9

Źródło: Polski handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi w 1995 roku.

SAEPR /FAMMU/FAPA. Warszawa - kwiecień 1996

Cebula zajmowała najważniejsze miejsce w polskim eksporcie warzyw świeżych, jednakże jej eksport od 1994 roku miał tendencję malejącą. Wiązało się to z utratą rynków wschodnioeuropejskich oraz nasileniem konkurencyjności ze strony producentów europejskich. W Polsce jej produkcja stanowi ponad 13%

ogólnej produkcji warzyw i ciągle wzrasta. W 1995 roku jej eksport osiągnął wartość 86,5% tys. ton i spadł o 59,8 tys. ton w porównaniu do 1994 roku (146,3 tys. ton). Głównymi odbiorcami polskiej cebuli były: Rosja, Białoruś i Unia Europejska (tab. 3).

Tendencję spadkową w polskim eksporcie odnotowano również w odniesieniu do: kapusty i kalafiorów, marchwi i rzepy oraz ogórków i korniszonów w porównaniu z 1994 rokiem. I tak w 1995 roku w stosunku do ubiegłego wyeksportowano mniej: o 14,9 tys. ton marchwi i rzepy, o 9,4 tys. ton ogórków i korniszonów oraz o 7,1 tys. ton kapusty i kalafiorów.

W ostatnich latach w strukturze polskiego handlu artykułami owocowo-warzywnymi obserwujemy - co jest korzystne - znaczną przewagę eksportu artykułów przetworzonych nad świeżymi. Jednakże udział eksportu w produkcji tych artykułów zmniejszył się. W 1995 wyeksportowano 23,7% zbiorów owoców i warzyw, co było związane ze zmianami w handlu światowym i utratą dotychczasowych rynków.

3.2. Eksport produktów pochodzenia zwierzęcego

Rok 1995 przyniósł wiele zmian w poziomie i strukturze obrotów w handlu zagranicznym zwierzętami żywymi, mięsem i jego przetworami. W 1995 roku wpływy z eksportu mięsa i zwierząt żywych sięgnęły 360 mln USD. Wpływy z eksportu zwierząt żywych utrzymały się w 1995 r. na poziomie roku poprzedniego. Wśród zwierząt żywych w strukturze eksportu 51% zajmowało bydło, następnie konie 38%; w sumie te dwie pozycje stanowiły 89% całości eksportu, czyli 88,4 tys. ton. Największym odbiorcą bydła w 1995 r. były Włochy - 70% całości za sumę 61 mln USD, następnie Niemcy i Chorwacja. Odbiorcą koni były również Włochy, do których sprzedano ich za sumę 57 mln USD, na następnych miejscach zaś Francja i Niemcy. Pozostałe zwierzęta żywe: trzoda chlewna, owce i kozy stanowiły znikomy procent w ogólnej wymianie. Głównym odbiorcą żywej trzody chlewnej w 1995 r. były Bośnia i Hercegowina, zaś owiec i kóz żywych Włochy, Niemcy i Hiszpania (tab. 4).

Nastąpiła również zmiana strukturalna w eksporcie produktów przetworzonych pochodzenia zwierzęcego. W 1995 r. odnotowano nadwyżkę eksportu nad importem w handlu mięsem i podrobami, wynikiem tego było dodatnie saldo, które wynosiło 46,3 mln USD. W ostatnim roku zwiększył się ponad dwukrotnie eksport kielbas, osiągając wartość 70 mln USD. Z importera mięsa wieprzowego w 1994 roku staliśmy się jego eksporterem i wpływy z tego tytułu wynosiły 38 mln USD. Spowodowane było to nadwyżką podaży na rynku krajowym nad popytem, co wpłynęło na redukcję importu i zwiększenie eksportu (tab. 5). W 1995 roku wpływy ze sprzedaży wieprzowiny wynosiły 27 mln USD. Eksport wieprzowiny wzrósł o 60 tys. ton, w tym głównie eksport mięsa o 25,4 tys. ton. Importerem wieprzowiny była Rosja (ponad 69% całości), a następnie Łotwa (11%) i Białoruś (9%).

Tabela 4.

Rozmiary eksportu i importu produktów zwierzęcych w tys. ton.

Produkty	Eksport		Import		Saldo	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
A. Zwierzęta żywe	110,7	98,5	60,3	11,4	50,4	87,1
1. Konie	49,8	37,5	1,1	0,5	48,7	37,1
2. Bydło	49,8	50,9	47,3	5,8	2,5	45,1
3. Owce	10,2	7,7	0,0	0,0	10,2	7,6
4. Inne	0,9	2,3	11,9	5,9	-11,0	-2,7
B. Produkty przetworzone	231,18	289,1	229,0	134,6	2,7	155,8
5. Mięso czerwone i podroby	15,7	43,0	129,7	63,4	-114,0	-20,4
6. Mięso drobiowe i podroby	14,4	16,9	60,8	33,6	-46,5	-16,7
7. Przetwory mięsne	40,3	72,0	1,8	4,4	38,5	67,6
8. Tłuszcze zwierzęce	9,6	18,4	3,9	2,4	5,8	16,0
9. Mleko, śmietana i lody	126,5	115,2	22,6	20,6	103,9	94,8
10. Masło	8,0	10,5	3,0	3,0	4,9	10,2
11. Sery i twarogi	17,3	13,1	7,2	7,2	10,1	4,3
C. Pozostałe	193,48	83,4	205,4	205,4	20,7	-111,5
12. Ryby i skorupiaki	36,3	53,5	193,2	193,2	-156,9	-128,5
13. Przetwory rybne	189,8	29,9	12,2	12,2	177,6	17,0

Źródło: CIHZ

Tabela 5.

Obroty handlu zagranicznego wieprzowiną (łącznie z tuszami i podrobami)
w tys. ton wagi mięsa

Wyszczególnienie	1992	1993	1994	1995
Eksport	20	20	33	93
w tym: przetwory	12	15	31	63
mięso	2	0,7	0,6	28
Import	44	55	115	54
w tym: przetwory	4	2	1	1
mięso	31	48	97	46
Saldo	-24	-35	-82	-39

Źródło: Rynek mięsa - stan i perspektywy. IERiGŻ, Warszawa - maj 1996.

W 1995 r. sprzedano za granicę 71,3 tys. ton wędlin i przetworów mięsnych za sumę 141,8 mln USD. Głównymi odbiorcami byli Rosja (72%), Niemcy (9%), Białoruś (6%), USA (5%) i Ukraina (3%). Niewielki wzrost eksportu wystąpił w 1995 r. w przypadku masła (wzrost o 2,5 tys. ton), zaś eksport serów i twarogów w 1995 r. zmniejszył się o 4,2 tys. ton. Głównym importerem masła była Rosja (6,7 tys. ton), zaś serów i twarogów USA na sumę 20,1 mln USD i Rosja - 4,5 mln USD (w obu przypadkach była to tendencja spadkowa). Należy również wspomnieć o eksporcie mięsa i podrobów drobiowych, które w 1995 r. były odbierane głównie przez Niemcy (83%), Francja (8%) i Hongkong (3%). W 1995 r. odnotowano 17% wzrost eksportu drobiu, jednak saldo w obrocie tych towarami było nadal ujemne.

4. Struktura geograficzna handlu artykułami rolno-żywnościowymi

Głównymi partnerami Polski są kraje zrzeszone w ugrupowaniach gospodarczych takich jak, Unia Europejska, EFTA i CEFTA oraz kraje byłego ZSRR. Są to głównie rynki państw europejskich, co wskazuje na dużą koncentrację geografii polskiego eksportu tymi artykułami.

Tabela 6.

Polski handel rolno-żywnościowy w latach 1990 - 1995 w mln USD

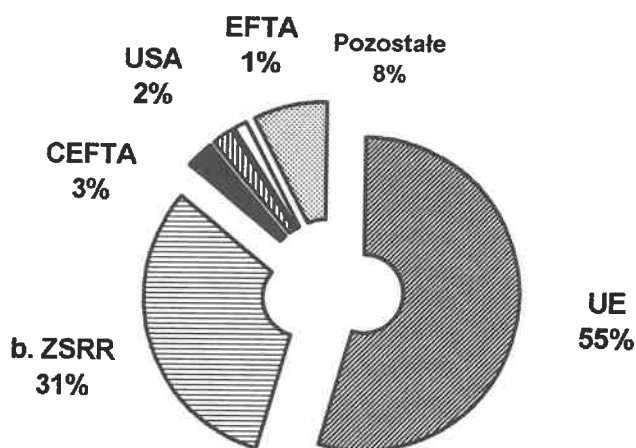
Kraje	Eksport						Import						Saldo	
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1994	1995
UE	1204	1608	1094	959	1175	1268	343	1343	1006	1131	1254	1459	-79	-92
b. ZSRR	73	278	428	323	591	793	12	114	125	93	100	108	491	685
CEFTA	41	36	21	51	51	71	31	37	114	248	88	237	-37	-166
USA	124	80	53	54	63	55	199	37	90	167	106	114	-42	-58
EFTA	226	239	198	168	32	35	121	276	228	235	69	101	-37	-66

Źródło: Analiza obrotów w handlu zagranicznym artykułami rolnymi i żywnościowymi. SA-EPR/FAMU/FAPA, Warszawa - czerwiec 1994 oraz „Handel zagraniczny produktami rolno - spożywczymi”. IERiGŻ, Warszawa - maj 1996.

W ciągu ostatnich kilku lat zachodziły istotne zmiany w kierunkach geograficznych polskiego eksportu rolno-żywnościowego. Przed 1990 rokiem głównym naszym odbiorcą była Unia Europejska, EFTA, CEFTA i USA. Po przełomowym 1990 roku eksport zaczął się stopniowo zwiększać w kierunku wschodnim - krajów b. ZSRR i w latach 1990-1995 wzrósł dziesięciokrotnie. Podobny trend wzrostowy (choć w dużo mniejszy) zanotowano w wypadku eksportu artykułów rolno-żywnościowych do UE (ponad 13%) i CEFTA (ponad 70%). Z kolei zaś

eksport do USA w latach 1990-1995 zmniejszył się o połowę, a do krajów EFTA - o ponad 70%.

Z analizy danych zawartych w tabeli 6 wynika, że dodatnie saldo mieliśmy tylko z krajami b. ZSRR, zaś z pozostałymi ugrupowaniami ujemne. Jeśli chodzi o ugrupowania CEFTA, EFTA, pomimo bliskości geograficznej i wzajemnej współpracy gospodarczej nadal nasz eksport był nieznaczny. W obrotach żywnością Polska miała - poza krajami b. ZSRR - saldo ujemne, które w kolejnych latach pogłębiało się. Jednakże mimo tendencji spadkowych nadal najważniejszym odbiorcą Polski w eksporcie była Unia Europejska (w 1995 roku 55%). Udział piętnastki europejskiej w 1995 roku w stosunku do 1994 roku zmniejszył się niewiele ze względu na zmiany wewnętrzne ugrupowania importerów (zob. wykres 3).

Wykres 3. Struktura geograficzna eksportu rolno-żywnościowego z Polski w 1995 r.

Źródło: Jak do tabeli 6.

W dalszej części artykułu zostanie omówiony eksport artykułami rolno-żywnościowymi z Unią Europejską, krajami b. ZSRR i CEFTA, ze względu na największy udział ich w eksporcie rolno-żywnościowym z Polską.

4.1. Charakterystyka eksportu artykułami rolno-żywnościowymi z krajami UE

Unia Europejska była (i jest) najważniejszym partnerem handlowym Polski; jej udział w obrotach przewyższa 60%. Znaczenie tego ugrupowania wzrasta wraz z postępującą integracją. W 1995 roku do Unii Europejskiej przystąpiły trzy nowe państwa: Szwecja, Finlandia i Austria, a szereg państw wyraża chęć przystąpienia do tego ugrupowania (między innymi Polska).

Tabela 7.

Handel zagraniczny produktami rolno-żywnościowymi z UE w mln USD.

Kraj	Eksport			Import			Saldo	
	1994	1995	1994=100	1994	1995	1994=100	1994	1995
Niemcy	501,9	586,6	116,9	415,9	468,9	112,7	86,0	117,8
Holandia	164,0	231,7	141,3	263,6	345,5	131,2	-99,6	-114,1
Włochy	167,1	167,6	100,3	60,3	84,3	140,6	106,8	82,8
Wielka Brytania	36,6	81,9	223,8	46,4	64,5	138,9	-9,9	17,4
Dania	54,7	71,5	130,8	114,8	105,0	92,3	-60,1	-34,5
Francja	65,3	64,9	99,4	107,6	103,6	96,3	-42,3	-38,7
Belgia	52,4	58,5	111,6	32,8	50,3	155,0	19,6	7,6
Austria	43,3	40,0	92,3	20,8	19,1	92,1	22,6	20,9
Szwecja	50,6	35,3	69,8	50,9	32,3	63,5	-0,3	-3,0
Finlandia	17,9	9,9	55,5	13,6	20,2	148,4	4,3	-10,3
Hiszpania	14,4	9,7	67,7	71,8	83,3	124,4	-57,4	-79,6
Irlandia	3,7	3,2	87,6	21,2	24,5	115,4	-17,6	-21,3
Grecja	1,9	1,6	80,9	33,9	41,1	121,3	-32,0	-39,6
Portugalia	1,2	0,3	25,1	0,4	0,6	150,8	0,9	-0,3
Luksemburg	0,4	0,2	59,2	0,0	0,0	2,1	0,4	0,2
Suma	1175	1363	116,0	1254	1451	115,8	-78,7	-88,5

Źródło: J. Plewa, Wł. Piskorz: Analiza obrotów handlowych artykułami rolno-spożywczymi w roku 1995. Warszawa 1996, FAMU/SAEPR.

Wśród państw należących do Unii Europejskiej największe obroty mieliśmy z Niemcami, co było związane z bliskością geograficzną tego państwa. Eksport rolno-żywnościowy z tym partnerem w 1995 roku wyniósł o 84,7 mln USD więcej niż w roku poprzednim. Z tym państwem mieliśmy również dodatnie saldo, które w 1995 roku w porównaniu do 1994 roku wzrosło o 37% (86 mln USD). Również dodatnie saldo mieliśmy z Włochami, Wielką Brytanią, Belgią, Austrią, Szwecją i Luksemburgiem.

Następne miejsca w wielkości eksportu rolno-żywnościowego zajmują: Holandia, Włochy, Wielka Brytania. Nieznaczącą wymianę mamy z Grecją, Portugalią i Luksemburgiem.

Największe wpływy w 1995 roku w eksporcie artykułów rolno-żywnościowych do Unii Europejskiej uzyskaliśmy ze sprzedaży:

- owoców nieprzetworzonych - 214 mln USD (spadek o 12,2%)
- przetworów z warzyw i owoców - 160 mln USD (wzrost o 50,0%)
- produktów mlecznych - 144,5 mln USD (wzrost o 40,2%)
- nieprzetworzonych warzyw - 124 mln USD (wzrost o 13,9%)
- mięsa i podrobów - 128 mln USD (wzrost o 13,4%)

Tabela 8.

Eksport ważniejszych artykułów rolno-żywnościowych do UE

Produkty	Eksport w mln USD	
	1994	1995
Zwierzęta żywe	171,4	164,3
Mięso i podroby	113,5	128,8
Produkty mleczne i nabiał	141,4	58,1
Ryby	103,1	144,5
Inne produkty pochodzenia zwierzęcego	27,9	36,4
Żywe rośliny i kwiaty	19,1	23,0
Nieprzetworzone warzywa	108,7	123,7
Nieprzetworzone owoce	244,3	214,5
Kawa, herbata, przyprawy	2,4	1,8
Zboże	0,5	0,7
Produkty przemiatu	5,4	3,8
Nasiona oleistych	25,7	91,8
Szelak, gumy, żywice	0,1	0,2
Materiały do wyplatania poch. roślinnego	2,2	3,3
Tłuszcze i oleje roślinne i zwierzęce	11,6	16,0
Przetwory z mięsa i ryb	79,3	79,7
Cukier i wyroby cukiernicze	33,1	39,4
Kakao i przetwory	1,5	8,8
Przetwory zbożowe	4,2	9,4
Przetwory z warzyw i owoców	106,3	159,4
Różne przetwory spożywcze	10,8	10,7
Napoje bezalkoholowe, alkohol i ocet	9,8	7,9
Tytoń i wyroby tytoniowe	28,6	31,7
Pasze	24,3	6,1
SUMA	1175	1363

Źródło: CIHZ

Zmiana struktury eksportu z artykułów nieprzetworzonych na przetworzone była korzystna dla Polski, ponieważ świadczy to o wzroście konkurencyjności polskich produktów na rynkach zagranicznych. Jeśli chodzi o zwierzęta żywe, wyroby tytoniowe oraz napoje bezalkoholowe zauważamy zmniejszone zainteresowanie nimi. Wymienione artykuły miały w 1995 roku tendencję spadkową, zwierzęta żywe o 4,1%, wyroby tytoniowe o 75%, a napoje bezalkoholowe o 20,1%.

4.2. Charakterystyka eksportu artykułów rolno-żywnościowych z krajami byłego ZSRR

Głównymi partnerami krajów byłego ZSRR eksportującymi z Polski były: Rosja, Białoruś, Ukraina, Litwa i Łotwa. W 1995 roku ogółem na te państwa przypadało 95% wartości całego eksportu rolno-żywnościowego. I tak na Rosję przypadało 65% wartości eksportu na kwotę 514 mln USD, na Ukrainę przypadało około 16% (czyli 123 mln USD), na Białoruś ponad 9%, zaś pozostałe 3% na Litwę i Łotwę.

W latach 1986-1995 Polska miała - o czym była już mowa - dodatnie saldo w obrotach z krajami b. ZSRR. W 1995 roku nadwyżka eksportu nad importem wyniosła 685 mln USD. W porównaniu z 1994 r. dodatnie saldo zwiększyło się o prawie 40%. Jedynym państwem, z którym Polska miała ujemne saldo w obrotach rolnych w 1995 r. z grupy krajów b. ZSRR, był Kazachstan.

Tabela 9.

Eksport ważniejszych artykułów rolno-żywnościowych do krajów b. ZSRR

Produkty	Eksport w mln USD	
	1994	1995
A. ZWIERZĘTA ŻYWE	0,0	0,0
B. PRODUKTY PRZETWORZONE POCH. ZWIERZĘCEGO	83,9	191,7
Mięso czerwone i podroby	0,7	37,7
Przetwory mięsne	45,9	97,1
Mleko, śmietana i lody	16,8	26,6
Sery i twarogi	6,0	15,3
Masło	9,5	4,6
Pozostałe	5,0	10,4
C. SUROWCE	72,3	65,8
Zboże	0,2	6,0
Ziemniaki świeże	10,7	11,1
Owoce świeże	38,5	63,1
Warzywa świeże	22,0	8,1
Pozostałe	0,9	1,5
D. PRODUKTY PRZETWORZONE POCH. ROSLINNEGO	136,5	202,0
Wyroby cukiernicze	58,7	123,3
Przetwory z owoców	20,7	22,6
Przetwory z warzyw	24,4	24,5
Oleje i tłuszcze roślinne	5,7	19,4
Produkty przemiału zbóż	2,3	10,7
Cukier biały	24,8	1,4
E. INNE PRODUKTY	217,6	388,5
Kawa, kakao, herbata	19,2	33,5
Tytoni i wyroby tytoniowe	23,2	12,1
Alkohole i napoje alkoholowe	57,5	85,2
Wody i napoje bezalkoholowe	118	49,3
O GÓŁEM	590,9	786,2

Źródło: CIHZ

Najważniejsze pozycje w eksporcie artykułów rolno-żywnościowych w 1995 r. do krajów b. ZSRR stanowiły: przetwory mięsne, mięso czerwone i podroby, wyroby cukiernicze, owoce, kakao oraz alkohole, napoje alkoholowe i bezalkoholowe. Zanotowano jednak wyraźny spadek eksportu w przypadku wody i napoi bezalkoholowych (z 118 mln USD w 1994 r. do 49,3 mln USD w 1995 r.) oraz w przypadku cukru białego (o 23,4 mln USD). W pozostałych zaś grupach towarowych eksport żywności charakteryzował się tendencją wzrostową. Zwraca uwagę wzrost udziału produktów wysoko przetworzonych, przy czym w przypadku produktów pochodzenia zwierzęcego ponad dwukrotnie, a w przypadku produktów pochodzenia roślinnego o 48% (tab. 9).

4.3. Charakterystyka eksportu artykułów rolno-żywnościowych z krajami CEFTA

Środkowoeuropejska Umowa o Wolnym Handlu czyli ugrupowanie CEFTA rozpoczęła swą działalność w 1992 r. Do tego ugrupowania należą: Czechy, Słowacja, Węgry i Polska.

Eksport artykułami rolno-żywnościowymi Polski z ugrupowaniem CEFTA osiągnęły w 1995 roku 71 mln USD, wzrastając zaledwie o 21 mln USD w stosunku do 1994 r. Od 1991 r. saldo obrotów Polski z CEFTA jest ujemne i ciągle się pogłębia. Eksport artykułów rolno-żywnościowych od 1986 r. do 1990 wzrastał i po załamaniu się na przełomie 1992/93 znów był rosnący. Obrazuje tę sytuację tabela 10.

Tabela 10.

Handel zagraniczny artykułami rolno - żywnościowymi
z państwami CEFTA w mln USD

Wyszczególnienie	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Eksport	42	39	38	25	41	36	21	51	51	71
Import	21	74	11	32	31	37	114	248	88	237
Saldo	21	-35	27	-8	10	-1	-93	-197	-37	-166

Źródło: Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi. Stan i perspektywy. IERiGŻ, Warszawa - maj 1996.

Głównymi produktami sprzedawanymi do CEFTA były: nieprzetworzone warzywa (21 mln USD), nieprzetworzone owoce (8 mln USD) oraz przetwory spożywcze (około 8 mln USD), wyroby cukiernicze (4,5 mln USD), przetwory z owoców (5,2 mln USD) i warzyw (6,1 mln USD).

Spośród państw CEFTA największe obroty mieliśmy z Czechami i z Węgrami, a najmniejsze ze Słowacją.

5. Wpływ handlu na rozwój sektora rolno-żywnościowego i jego konkurencyjność

Wymiana handlowa z zagranicą jest czynnikiem dynamizującym procesy wzrostu efektywności i restrukturyzacji, co stanowi ważny element budowy konkurencyjności i wzrostu szans eksportowych w najbliższych latach, szczególnie w perspektywie członkostwa Polski w Unii Europejskiej⁽¹⁾. Na konkurencyjność Polskich produktów mają wpływ: tania siła robocza, tania ziemia, niskie ceny surowców rolniczych i w niektórych przypadkach szczególnie dogodne warunki klimatyczne.

Wśród wymienianych towarów o charakterze konkurencyjnym spotykamy takie jak: owoce i warzywa zarówno świeże jak i przetworzone, zwierzęta żywe, mięso i jego przetwory. Eksport tych artykułów w 1996 roku zależał głównie od zbiorów oraz przepisów regulujących wymianę pomiędzy poszczególnymi państwami. Wpływy z eksportu prognozowane zwykle, uzależnione są jednak od cen uzyskiwanych na rynkach zbytu jak również od kursów walut.

6. Podsumowanie i wnioski

Z analizy eksportu artykułów rolno-żywnościowych w latach dziewięćdziesiątych wynika, że nastąpiły zarówno zmiany strukturalne jak i geograficzne. Udział eksportu rolno-żywnościowego w eksporcie ogółem w 1995 roku w stosunku do poprzedniego zmniejszył się o 1,3 procent. W tym też roku pogłębiło się ujemne nasze saldo w obrotach handlowych żywnością, które wynosiło - 474 mln USD. W ostatnim roku, tak jak i w poprzednim, podstawowymi towarami będącymi przedmiotem eksportu były: zwierzęta żywe, mięso i przetwory, owoce i warzywa, cukier, napoje alkoholowe i bezalkoholowe, nabiał, nasiona roślin oleistych i przetwory spożywcze. Wpływy z tych artykułów stanowiły około 80% ogółu wpływów z eksportu rolno-żywnościowego. Towarami konkurencyjnymi spośród owoców były: porzeczki, truskawki, jabłka.

Głównym naszym partnerem handlowym w obrocie żywnością była Unia Europejska (55%), a spośród tego ugrupowania Niemcy, Holandia i Włochy. Do Niemiec głównie wysyłaliśmy mięso i podroby, drób, ryby świeże i konserwowane, owoce i warzywa (świeże i przetworzone) oraz nasiona roślin oleistych. Holendrzy zakupywali w Polsce głównie mleko i śmietanę, warzywa i owoce oraz tłuszcze zwierzęce. W 1995 roku poprawił się eksport bydła żywego, którego głównym odbiorcą były Włochy, tak jak i koni, owiec oraz kóz. Zbyt we Włoszech znalazły także mięso i podroby oraz owoce i warzywa. Z importera wieprzowiny w analizowanym okresie staliśmy się jej eksporterem, głównie ze

(1) Wł.Piskorz, J.Plewa: Polski handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi w 1995 roku. Warszawa, kwiecień 1996 roku.

względu na jej nadprodukcję wewnątrz kraju. Należy podkreślić coraz większe zainteresowanie naszymi produktami rolniczymi i żywnościowymi w kierunku wschodnim, nasze obroty z krajami b. ZSRR były największe z Rosją, Ukrainą, Białorusią, Litwą i Łotwą.

Jak wynika z powyższej analizy konkurencja na rynkach jest znaczna. Produkty znajdujące się na rynku powinny być produktami wysokiej jakości, a jednocześnie powinny spełniać określone wymagania. Aby te wymagania zostały spełnione rolnik musi ciągle ulepszać swoje wyroby.